

תנועה יעל ברתנא

הקדמה / אודי אדלמן

"התנועה להתחדשות יהודית בפולין" (The Jewish Renaissance Movement in Poland) של יעל ברתנא הוא פרויקט אמנותי רב-תחומי וארוך-טווח שהתארגן בדרכים שונות ובאמצעים שונים סביב שיבתם המדומיינת של 3.3 מיליון יהודים לפולין של ימינו.¹

הציר המרכזי של הפרויקט הוא טרילוגיית הסרטים "ואירופה תוכה בתדהמה", הפורשת את שלושת שלביה הכרונולוגיים של התנועה: ב"מארי קושמרי" (2007, 11 דקות) נואם מנהיג התנועה, אחד מראשי השמאל האינטלקטואלי והפוליטי בפולין סלבומיר שירקובסקי (Sławomir Sierakowski), מול אצטדיון ריק ונטוש וקורא ליהודים לחזור לארצו; ב"חומה ומגדל" (2009, 15 דקות) מקימה קבוצת חלוצים צעירים יישוב חדש על אדמת פולין; וב"התנקשות" (2011, 35 דקות) נרצח מנהיג התנועה בידי מתנקש שזהותו לא ידועה.

הפרויקט הוצג בגלריות ובמוזיאונים רבים ברחבי העולם, ובשנת 2011 אף ייצג את פולין בביאנלה לאמנות בוונציה, אירוע שלווה בפרסום האנתלוגיה "ספר בישול לדמיון הפוליטי".² במאי 2012, במסגרת הביאנלה לאמנות בברלין, התקיים "הקונגרס הבינלאומי הראשון של התנועה להתחדשות יהודית בפולין" במטרה לדון בשלוש שאלות מרכזיות: אילו שינויים צריך האיחוד האירופי לעבור כדי להסביר פנים לאחר? אילו שינויים צריכה פולין לעבור במסגרת איחוד אירופי חדש ומדומיין כזה? אילו שינויים צריכה ישראל לעבור כדי להפוך לחלק מהמזרח התיכון? מאירוע זה מובא כאן תיעוד וידיאו לצד סדרת דימויים וטקסטים של התנועה.

גם מבחינה פוליטית וגם מבחינה אמנותית, התנועה להתחדשות יהודית בפולין היא למעשה תנועות רבות שמבקשות לחשוב על תשובות חדשות לשאלות על טיבה הפוליטי של התנועה, על זהותם של הנעים והמתנועעים, על נקודות המוצא והיעד שלהם, על האמצעים הגרפיים והרטוריים שמאפשרים לנוע באופן פוליטי, ובאופן כללי על אופיו של הקשר המושגי העקבי אך הרבגוני והמרובד שמתקיים בין התנועה באשר היא והפוליטי באשר הוא. הטקסטים והדימויים שלהלן נבחרו כדוגמאות מייצגות של הפרויקט כולו, והצבתם ביחד במסגרת החקירה האוטופית של המעשה הלקסיקלי-פוליטי מזמינה לחשוב על התנועה מחדש ולקרוא אותה כמושג פוליטי.

הערות

1. לפרטים נוספים על התנועה להתחדשות יהודית בפולין ראו: <http://www.jrmip.org> ובאתר האמנית: <http://yaelbartana.com>
2. Galit Eilat and Sebastian Cichocki (Eds.), *A Cookbook for Political Imagination* (Berlin: Zacheta National Gallery of Art: Sternberg Press, 2011).

נאומו של סלבומיר שירקובסקי

יהודים! בני ארצי! בני העם. בני העם!

אתם חושבים שהאישה הקשישה שעדיין ישנה תחת שמיכתה של ריפקה לא רוצה לראותכם? שכחה אתכם? אתם טועים. היא חולמת עליכם בשנתה, חולמת ורועדת מפחד. מאז אותו לילה שעזבתם, בו הושיטה אימה יד לשמיכתכם, מאז היא סובלת מסיוטים. חלומות בלהה. רק אתם תוכלו להשכיחם. תנו לשלושת מיליון היהודים שעזבו את פולין לעמוד לצידה ולהבריח את השדים. שובו אל פולין, אל ארצכם! עמדו לצד מיטתה והניחו ידיכם על השמיכה הישנה הזו. השמיכה הדקה כמו סדין, שאיבדה את פלומתה מזמן. אני אומר לכם - הניחו ידיכם עליה, ואמרו: "אנו מעניקים לך שמיכה זו". איזה צורך יש לנו בה? כבר אבדה לה הפלומה. נותר רק כאב. עזרו לנו לרפא את פצעינו, ותרפאו את שלכם. ושוב נהיה יחד.

זו קריאה לא למתים, כי אם לחיים. אנו רוצים ששלושת מיליון היהודים יחזרו לפולין וישובו לחיות בינינו פעם נוספת. אנו זקוקים לכם! אנו מבקשים מכם לשוב! כשעזבתם, שמחנו בסתר ליבנו. אמרנו לעצמנו: "סוף סוף נחיה בביתנו לבדנו. פולין לפולנים, מבלי שאף אחד יטריד אותנו". ובגלל שעדיין לא היינו מאושרים, מדי פעם בפעם מצאנו יהודי וגירשנו אותו מפולין. אפילו כשהיה ברור שאיש מכם לא נותר, היו כאלה שעדיין מצאו וגירשו אתכם. ומה?

והיום נמאס לנו מעצמנו. ברחובות ערינו הגדולות אנו מחפשים אחר הזרים ומאזינים בשקיקה כאשר הם מדברים. כן! היום ברור לנו שאין אנו יכולים לחיות לבד. אנו צריכים את האחר, ואין אחר שהוא קרוב אלינו יותר מכם! בואו! כמו שהייתם אך שונים. בואו נחיה יחד. בואו נישאר שונים מבלי לפגוע אחד בשני. אנו נהיה אנו, ואתם תהיו אתם. אנו נתמוג אתכם, ואתם איתנו. אנחנו ניפתח לעולם, ויחד ניצור דברים מעשי יד ומחשבה שהעולם עוד לא ראה. אירופה תוכה בתדהמה. כולם ילמדו מאיתנו איך להיות הם עצמם ואיך להיות אחרים. קחו איתכם את מה שיש לכם ואת מה שחסר לכם! אתם חסרים לנו! בואו ונלמד את שירינו מחדש, ובואו נכתוב חדשים. בואו ונלמד את תפילותינו, ואיך לחיות ללא תפילה. שובו, ואתם וגם אנחנו נחדול מלהיות העם הנבחר. העם שנבחר לסבול, שנבחר לכאוב, ושנבחר להכאיב. שובו ונהיה סוף סוף אירופאים.

עם שפה אחת, איננו יכולים לדבר.
 עם דת אחת, איננו יכולים להקשיב.
 עם צבע אחד, איננו יכולים לראות.
 עם תרבות אחת, איננו יכולים להרגיש.
 בלעדיכם, איננו יכולים להיזכר.

בלעדיכם, נישאר כבולים בעבר. יחד איתכם יש לנו עתיד. אין עתיד ל"עמים נבחרים". אין עתיד לעמים ככלל. כשנביט זה לזה בעיניים, יפלו החומות ויחד נשיג דברים שאפילו פילוסופים לא חלמו שיכולים להתממש.

יהודים! בני ארצי! בני העם. בני העם!

אם לא עכשיו, אימתי? אם לא אנו, אז מי? מי יחלץ את פולין מהבוץ? ויצילה מטביעה? בואו לא נחכה לעולם שיעשה אותנו שווים. בואו לא נחכה לפרץ חדש של לאומיות ומחלות של העולם החופשי, ששוב ישסו אותנו אחד בשני או באחרים. במקום להיות זהים, בואו ונתאחד. לא עוד ננצל זה את זה, נשפיל זה את זה ונקטוף את פרי עמלם של רעינו. לצד בתי הקברות נבנה בתי ספר ובתי חולים. נשתול עצים ונבנה כבישים. אם תרצו, נגיע יחד לירח.

שובו היום, ופולין תשתנה, אירופה תשתנה, העולם ישתנה. ואתם תשתנו. שובו לא כצללים מהעבר אלא כתקוות העתיד.

ברוכים הבאים!

מתוך "מארי קושמרי", 2007

התנועה להתחדשות יהודית בפולין

מניפסט

אנו רוצים לשוב!

לא לאוגנדה, לא לארגנטינה, לא למדגסקר ואף לא לפלשתינה, לפולין אנו עורגים, לארצם של אבותינו ואבות-אבותינו. בשכבנו ובקומנו פולין מדירה שינה מעינינו ואיננה נותנת לנו מנוח. אנו רוצים לראות את הכיכרות בוורשה, בלודז' ובקרקוב מתמלאות ביישובים חדשים. לצד בתי הקברות נבנה בתי ספר ומרפאות. ניטע עצים ונבנה כבישים וגשרים.

אנו חפצים לרפא את הטראומה המשותפת לנו אחת ולתמיד, מתוך אמונה שנגזר עלינו לחיות כאן, לגדל כאן את משפחותינו, למות ולקבור כאן את שארית מתינו.

אנו משיבים לחיים את הפנטסמגוריה הציונית המוקדמת. אנו מושיטים יד אל העבר - אל עולם של הגירה ושל עקירה פוליטית וגאוגרפית, אל התפוררות המציאות המוכרת לנו - כל זאת על מנת לעצב לנו עתיד חדש.

זוהי התגובה שאנו מציעים בימי משבר אלו, שבהם האמונה הגיעה לכלל מיצוי, והאוטופיות הישנות כשלו. האופטימיזם מתפוגג והולך. גן העדן המובטח הופרט. מלוני הקיבוץ ותפוחיו אינם דשנים ועסיסיים עוד כשהיו.

אנו מקדמים בברכה מתיישבים חדשים, שנכחותם עמנו תגלם בחובה את תשוקתנו להיסטוריה אחרת. בעודנו מותירים מאחור את עולמנו החד-ממדי המוכר והבטוח, נתייצב יחדיו מול עתידים פוטנציאליים רבים.

אנו מפנים את קריאתנו לא רק ליהודים. אנו מקבלים אל בין שורותינו את כל מי שאין לו מקום במולדתו: את המגורשים ואת הנרדפים. בתנועתנו לא תכיה כל אפליה. לא ננבור בקורות חייכם, לא נבדוק את כרטיסי התושב שלכם, לא נחקור את מעמד הפליטות שלכם. נתחזק בחולשתנו.

אחינו ואחיותינו הפולנים! איננו מתכננים פלישה. נבוא כמצעד רוחות הרפאים של שכניכם מקדם, אלו הרודפים אתכם בחלומותיכם, אותם שכנים שמעולם לא זכיתם לפגוש. נזעק בקול גדול את כל הרעות שאירעו בינינו.

אנו כמהים לכתוב דפים חדשים בהיסטוריה שלא התקדמה בנתיב שבו בחרנו. אנו סמוכים ובטוחים כי לנו היכולת לשלוט בערינו, לעבד את אדמותינו ולגדל את ילדינו בשלווה, עמכם ולצדכם. אנא, קבלו אותנו בזרועות פתוחות כשם שאנו נקבל אתכם!

עם דת אחת איננו יכולים להקשיב.

עם צבע אחד איננו יכולים לראות.

עם תרבות אחת איננו יכולים להרגיש.

בלעדיכם איננו יכולים לזכור.

הצטרפו אלינו, ואירופה תוכה בתדהמה!

התנועה להתחדשות יהודית בפולין

מתוך "מארי קושמרי", 2007.

A FILM BY Yael BARTANA
 Produced by Naama Pritz | Director of Photography – Uri Ackerman
 Sound Designer – Daniel Meir | Architect – Gila Berger | ©my- Productions 2009

מתוך "חומה ומגדל", 2009. כאן ובשני העמודים הבאים.

מתוך "התנקשות", כאן ובשלושת העמודים הבאים.

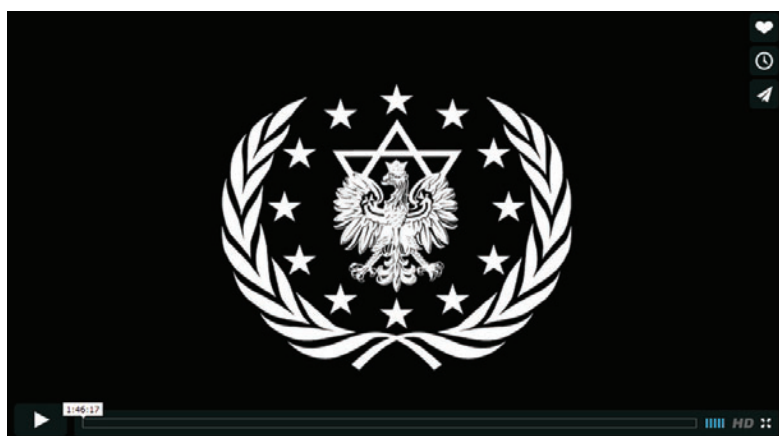

מתוך הקונגרס הבינלאומי הראשון של התנועה להתחדשות יהודית בפולין, 2012.

תנועה יעל ברתנא

תיעוד וידאו של הקונגרס

